

ΞΑΝΑΓΡΑΦΟΝΤΑΣ
ΤΗΝ
ΙΣΤΟΡΙΑ

Ζερικώ, Σκηνή καννιβαλισμού στη Σχεδία της Μέδουσας, 1819-1820

[εταμοντερνισμός και Ιστορία.

ία κριτική προσέγγιση

Η Ιστορία συνδέει το όνομά της με τον παρελθόντα χρόνο των κοινωνικών και φυσικών συμβάντων. Συντίθεται από τα απόντα στοιχεία (γεγονότα, καταστάσεις) της φυσικής και πολιτισμικής εξέλιξης, τα οποία, αν και όντα, συνιστούν «δομικές» ποιότητες της παρούσας φάσης αυτής της εξελικτικής διαδικασίας. Και με αυτή την ιδιότητα η γνώση του απόντος στοιχείου καθίσταται πολύτιμη όχι μόνο για τη διαφύλαξη της «πολιτιστικής» μας κληρονομιάς, αλλά για την κατανόηση του παρόντος και την «κατασκευή» του μέλλοντος.

Η αναπαράσταση αυτών των συμβάντων από τους ιστορικούς, γνωστή ως τοιογραφία, αποτελεί αντικείμενο μελέτης αυτή καθ' εαυτή, ως τρόπος επανατασκευής και επικοινωνίας του «απόντος» στοιχείου. Κάθε διαδικασία επανακατασκευής θέτει μία σειράς προβλημάτων σχετικών με το βαθμό «ταύτισης» ή «πόκλισης» από το πραγματικό γεγονός. Επί πλέον, εάν δεχθούμε ότι δεν υπάρχουν μεμονωμένα γεγονότα και ότι αυτά τα τελευταία εντάσσονται σε πολύπλοκα στήματα γεγονότων και καταστάσεων, τότε αντιλαμβανόμαστε καλύτερα το γεθος των δυσκολιών που αντιμετωπίζουμε κατά την αναπαράστασή τους.

Η αναπαράσταση ως μία διαμεσολαβημένη διαδικασία δεν μπορεί παρά να μμετέχει στην επιστημολογική συζήτηση για τα όρια της επιστημονικής αλήθας και κατ' επέκταση για τα όρια προσέγγισης πραγματικού και αναπαριστάου γεγονότος. Ο μηχανισμός των νοητικών αναπαραστάσεων λειτουργεί με οίχεία που προέρχονται όχι μόνο από το πλαίσιο-περιβάλλον του υποκειμένου υ «αναπαριστά» τα γεγονότα, αλλά και με στοιχεία που συνδέονται άμεσα με νωνικά, πολιτισμικά, ιδεολογικά, ψυχαναλυτικά και άλλα χαρακτηριστικά του ου του υποκειμένου. Αυτή η «διαμεσολάβηση» κατά την αναπαραστατική διαδικασία αποτελεί ένα από τα πλέον δυσεπίλυτα προβλήματα της κοινωνικής έρευνας υ στηρίζεται στη μελέτη λεκτικών, τοπογραφικών ή άλλων αναπαραστάσεων ς συγκεκριμένου πληθυσμιακού δείγματος. Εφόσον εδώ αναφερόμαστε στην

Ιστοριογραφία, οι δυσκολίες αποκωδικοποίησης των υπό εξέταση αναπαραστάσεων αφορούν στη μελέτη των κειμένων, των προσωπικών μαρτυριών κ.ο.κ. Οι κοινωνικές επιστήμες ανέπτυξαν εργαλεία και τεχνικές για την αντιμετώπιση των προαναφερθέντων δυσκολιών προκειμένου να ελέγξουν τα τυχόν σφάλματα και να αποκαλύψουν τις «κρυμμένες» διαστάσεις της νοητικής αναπαράστασης, το «θόρυβο» κατά τη μετάδοση της πληροφορίας.

Ωστόσο, οι επιστημονικές μέθοδοι, ως αναπόσπαστο κομμάτι του Ορθού Λόγου, αμφισβητούνται από ορισμένους ιστορικούς και άλλους κοινωνικούς επιστήμονες, στο πλαίσιο ενός ευρύτερου προβληματισμού και αρνητικής αποτίμησης των αξιών του δυτικού πολιτισμού της νεωτερικότητας¹.

Πριν ασχοληθούμε με αυτό το θέμα, θα ήταν σκόπιμο να αναφέρουμε και ένα άλλο ζήτημα που απασχολεί τους μελετητές της ιστορίας, αυτό της ερμηνείας των γεγονότων από την πλευρά των ίδιων των ιστορικών. Αυτό εμπίπτει στον γενικότερο επιστημολογικό διάλογο για την εμπλοκή της φιλοσοφίας στο επιστημονικό έργο, με συνέπεια η αντικειμενική πραγματικότητα να υφίσταται την επιστημολογική ένδυση που επιλέγει ο εκάστοτε ερευνητής. Ωστόσο, στο παρόν κείμενο θα ασχοληθούμε κυρίως με ζητήματα που αφορούν στη «διαμεσολάβηση» των πηγών της ιστοριογραφίας και της σχέσης αυτού του φαινομένου με τη δυνατότητα ή μη επανακατασκευής του πραγματικού γεγονότος. Ζήτημα που τέθηκε με ιδιαίτερη ένταση από το ρεύμα του μεταμοντερνισμού.

Ο όρος μεταμοντερνισμός ή μετανεωτερικότητα, και εκείνος που τον διαδέχθηκε, δηλαδή η υπέρ- ή υστερονεωτερικότητα, αποτελούν φάσεις της ίδιας διαδικασίας συγκρότησης ενός κριτικού λόγου έναντι των αξιών της αστικής τάξης του δυτικού πολιτισμού². Αποτελούν φάσεις της περιόδου των νέων χρόνων που εγκαινιάζει η τεχνολογική επανάσταση, με την εισαγωγή της μηχανής στην παραγωγική διαδικασία, αλλά και τις εξελίξεις γενικότερα στις επιστήμες. Η καπιταλιστική οργάνωση της οικονομίας, που εδραιώνεται στην περίοδο της βιομηχανικής επανάστασης, και τα φαινόμενα που συνδέονται με αυτήν, όπως η αστικοποίηση, η αποπροσωποποίηση, ο ατομικισμός, η αποξένωση, η αλλοτρίωση κ.ά., γίνονται αντικείμενο μελέτης και κριτικής από διανοητές φιλοσόφους και επιστήμονες. Την κοινωνική αυτή φάση ανάπτυξης διαδέχεται ο ύστερος καπιταλισμός (μετανεωτερικότητα και υστερονεωτερικότητα) που οργανώνεται στις νέες βάσεις της ηλεκτρονικής τεχνολογίας, των θεωριών της απροσδιοριστίας, του χάους και των fractals. Τα εθνικά όρια καταλύονται στο οικονομικό επίπεδο και ένα παγκόσμιο σκηνικό εξυπηρετεί τον ανταγωνισμό της ελεύθερης αγοράς και τους νόμους του κέρδους και της εκμετάλλευσης. Το νέο αυτό φαινόμενο της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας συνοδεύεται από μία σειρά άλλων κοινωνικών και πολιτισμικών φαινομένων που αποδίδουν όροι όπως πολυπολιτισμικότητα, διάχυτη πόλη, ιδιωτικο-

λίση του δημόσιου χώρου, σύνδρομο του φόβου, gated communities, υβριδικοί χώροι, μη-τόποι³.

Έσα σε αυτήν την πραγματικότητα των τελευταίων δεκαετιών του 20ού αιώνα, πισμένοι διανοητές αποδίδουν τα κακώς κείμενα του δυτικού πολιτισμού στις «με- κλές αφηγήσεις» της νεωτερικότητας, στην κυριαρχία του Ορθού Λόγου και την ιάδειξη της επιστημονικής γνώσης σε μοναδική πρόσβαση στο πραγματικό. Η λθρωποκεντρική λογική των κοσμοθεωριών από την περίοδο της Αναγέννησης και ου Διαφωτισμού, η οποία διαδέχθηκε τη θεοκεντρική αντίληψη του Μεσαίωνα και ιφισβητήθηκε ήδη από τις απαρχές των νέων χρόνων –της βιομηχανικής επανά- τησης–, συνεπάγεται την τάξη και τη βεβαιότητα, την αρμονία στη συνύπαρξη έρους και όλου, την απόλυτη κυριαρχία του Λόγου έναντι του θυμικού και του σώ- χτος⁴. Η εναντίωση αυτών των διανοουμένων στα ανθρωποκεντρικά σχήματα έλληψης του κόσμου συμπυκνώνεται στην ονομασία «αντι-ουμανισμός» που υιο- ετούν οι ίδιοι για να δηλώσουν την απαξιωτική στάση τους απέναντι στον Λόγο.

Το βάρος αυτής της εναντίωσης αναλαμβάνει η σύγχρονη γαλλική φιλοσοφία ρίως μέσα από τη μεταστρουκτουραλιστική της εκδοχή⁵. Πρόθεσή της η σύζευ- η Λόγου –έννοιας και ζωής– σώματος. Και έτσι τίθεται ο επαναπροσδιορισμός του τοκειμένου, εφόσον αυτό δεν είναι παρά ένα ζωντανό σώμα και ταυτόχρονα δη- ουργός εννοιών. Με την εμπλοκή της ψυχανάλυσης και τη μετακίνηση από το ρουδικό υποκείμενο στο λακανικό⁶, αλλά και με την εμπλοκή των θετικών επι- τημών και ιδιαίτερα των θεωριών της απροσδιοριστίας και των χαοτικών συστη- άτων, η συζήτηση για το υποκείμενο και τη σχέση του με το πραγματικό επα- κτοποθετείται σε νέες βάσεις.

ς επανέλθουμε όμως στο ζήτημα της γραφής της ιστορίας και της προσέγγισης ου πραγματικού στο πλαίσιο των παραπάνω σύγχρονων φιλοσοφικών θεωρή- εων⁷. Ο διαχωρισμός συμβάντος και γεγονότος στις μεταμοντέρνες προσεγγίσεις ης ιστορίας μας προετοιμάζει για την άποψη περί αδυνατότητας αναπαράστασης ου πραγματικού. Συμβάν είναι αυτό που έγινε. Γεγονός είναι η αναπαράσταση ου συμβάντος από τον ιστορικό. Ο ιστορικός, σύμφωνα με τη μεταμοντέρνα θεώ- ηση της ιστορίας, αναφέρεται σε γεγονότα εφόσον η μελέτη των συμβάντων δια- εσολαβείται από τις πηγές του ιστορικού, από αναπαραστάσεις, δηλαδή από κεί- ενα, μαρτυρίες κ.λπ. Ο ιστορικός κατασκευάζει το γεγονός, επομένως απομα- ρύνεται από το συμβάν, από την ιστορική πραγματικότητα. Ο ιστορικός μας με- κφέρει μία αφήγηση, δηλαδή μία μη πραγματική κατάσταση του συμβάντος. Αυ- έ ισχύει, σύμφωνα πάντοτε με τις ανωτέρω προσεγγίσεις, επειδή η αναπαράστα- η, η αφήγηση, δεν αποτελεί μία γραμμική μηχανιστική διαδικασία αναπαραγω- ής ενός πράγματος. Εγκλείει μέσα της την τάξη και την ερμηνεία, τις επιβάλλει

στο συμβάν μετατρέποντάς το σε κάτι «άλλο», σε γεγονός⁸. Επί πλέον, ο ιστορικός της νεωτερικότητας δεν περιορίζεται στην καταγραφή των μικρών αφηγήσεων που συνοδεύουν τα μεμονωμένα γεγονότα. Σύμφωνα με τις αρχές του ορθολογισμού, ο ιστορικός θα πρέπει να κάνει συνδυασμούς, συγκρίσεις, αφαιρέσεις, υποθέσεις, γενικεύσεις, αποδείξεις. Θα πρέπει να κατασκευάσει μία αφήγηση λογική, με ιεραρχημένα στοιχεία, με μία ικανοποιητική ενότητα, συνοχή, διαδοχικότητα. Οδηγείται, λοιπόν, σε μία μεγάλη αφήγηση, η οποία δεν είναι αμφισβητήσιμη, έχει πολιτικό και ηθικό φορτίο. Αμφισβητείται από τους μεταμοντέρνους ιστορικούς αυτή η αδιαμφισβήτητη κατασκευή, αυτή η εξουσία που τελικά ασκείται –σύμφωνα με την άποψή τους– μέσα από το σχήμα της μοναδικής αληθούς κατανόησης και ερμηνείας του ιστορικού συμβάντος.

Στον πυρήνα του προβληματισμού των μεταμοντέρνων προσεγγίσεων της ιστορίας συναντάμε, επίσης, τη γλώσσα μέσω της οποίας κατασκευάζεται η αναπαράσταση του συμβάντος (κείμενα, μαρτυρίες), αλλά και η μεγάλη αφήγηση του ιστορικού. Η γλώσσα, μετά από τον Saussure που προκάλεσε τη δημιουργία ενός νέου επιστημονικού πεδίου, της σημειολογίας ή σημειωτικής, μετατοπίζει το ενδιαφέρον ορισμένων διανοητών από την οικονομική βάση στις πολιτισμικές δομές των κοινωνιών. Η γλώσσα, η κατεξοχήν πολιτισμική κατασκευή του ανθρώπου, θα μελετηθεί ως σύστημα συμβόλων, ως μέσο άσκησης της εξουσίας, ως μέσο προσέγγισης του πραγματικού. Σημαίνουντα και σημαινόμενα –η διττή ύπαρξη του σημείου– αποκτούν διαφορετικό ειδικό βάρος στο στρουκτουραλισμό και, αργότερα, στο μεταστρουκτουραλισμό. Σημαίνουν είναι η λέξη που επιλέγουμε για να αποδώσουμε ένα πράγμα. Ενώ σημαινόμενο είναι το νόημα με το οποίο επενδύουμε τη συγκεκριμένη λέξη. Ο στρουκτουραλισμός δίνει έμφαση στο σημαινόμενο, ενώ, αντίθετα, οι μεταστρουκτουραλιστές δίνουν την προτεραιότητα στο σημαίνουν έναντι του σημαινόμενου (linguistic turn)⁹. Υποστηρίζουν ότι το σημαινόμενο δεν περιορίζεται στην έννοια την οποία σηματοδοτεί, αλλά συμμετέχει σε έναν ευρύτερο μύθο-αφήγηση, με αποτέλεσμα ο αναγνώστης του σημείου να αντιλαμβάνεται μαζί με το συγκεκριμένο σημαινόμενο και όλο το ευρύτερο πλαίσιο του. Οι μεταστρουκτουραλιστές υιοθετούν εδώ πλευρές των θέσεων του Barthes σχετικά με το ρόλο του πολιτισμού γενικότερα –και όχι ειδικά της γλώσσας– στη σύνθεση και λειτουργία της κοινωνίας. Με τα «σιωπηλά συστήματα σημείων», η κανονικοποιημένη κυρίαρχη ιδεολογία των αστικών κοινωνιών διεισδύει σε όλους τους τομείς της καθημερινής ζωής των λαϊκών τάξεων. Η εξουσία της κυρίαρχης τάξης, σύμφωνα με τον Barthes¹⁰ αλλά και με άλλους διανοητές, ασκείται όχι μόνο μέσω της οικονομίας και της πολιτικής, αλλά και του πολιτισμού. Τα σημαινόμενα, επομένως, δεν είναι αυθαίρετα, όπως υποστήριζε ο Saussure, αλλά, αντίθετα αποτελούν δομικά μέρη ενός ισχυρού όλου το οποίο συμμετέχει στα εξουσιαστικά δίκτυα. Από τη

ιγμή που τα σημαινόμενα (αφηγήσεις, γλώσσα, σύμβολα) συνδέονται με την ουσία της κυρίαρχης τάξης, δεν μπορεί παρά να αποτελούν έναν από τους κύριους άξονες των μεταμοντέρνων μελετητών της ιστορίας. Θεωρώντας ότι τα «σιωπη-
 συστήματα σημείων» έχουν αποκτήσει ιδιαίτερη ισχύ, σε βαθμό που να αυτο-
 λούνται από την οικονομική βάση πάνω στην οποία οργανώνεται μία κοινωνία,
 μεταμοντέρνοι ιστορικοί εγκαταλείπουν τη διαλεκτική (βάσης-εποικοδομήμα-
 ς). Αναφέρονται στο τέλος της διαλεκτικής και στη βασιλεία των σημείων.
 τομένως, ο μόνος τρόπος για να αποφύγει κανείς την καθυπόταξη στις εξουσια-
 ικές δομές, ο μόνος τρόπος για να τις αποδυναμώσει αν όχι να τις καταργήσει,
 αι αυτός της καταπολέμησης των αναπαραστάσεων. Ενώ η αναπαράσταση κα-
 ίχε κεντρικό ρόλο στη διανοητική παραγωγή της νεωτερικότητας, τώρα, στην
 ρίοδο του μεταμοντερνισμού, την διαδέχεται η επιτέλεση (performance). Τα ση-
 ινόμενα, ως τμήματα ενός ευρύτερου μύθου, ευθύνονται για τη διαιώνιση των
 νών του ανθρώπου, μετατρέποντάς τον σε παθητικό δέκτη των μηνυμάτων που
 πέμπουν μέσω του μύθου πολυάριθμα εξουσιαστικά κέντρα. Ιδιαίτερα στις σύγ-
 ονες καταναλωτικές κοινωνίες που παράγει η παγκοσμιοποιημένη ελεύθερη οι-
 νομία της αγοράς, τα σημεία μετατρέπονται από αναφορές των πραγμάτων σε
 αστές αναπαραστάσεις, σε ομοιώματα (simulacrum). Το σημείο παρασύρει μαζί
 ο το αντικείμενο, το απομονώνει από το πραγματικό του πλαίσιο, από τις ίδιες
 ; πραγματικές ανάγκες του ατόμου, και το καθιστά αυτόνομο και ισχυρό. Δι-
 ίως ο Baudrillard¹¹ θα υποστηρίξει ότι το αντικείμενο παύει να συναλλάσσεται
 ιλεκτικά με το άτομο, και, αυτονομημένο, του επιβάλλει τις δικές του αξίες, το
 ό του μύθο. Γίνεται ισχυρό εργαλείο για την προώθηση των καταναλωτικών
 αγκών πάνω στις οποίες εδράζεται η λογική της οικονομίας του ύστερου καπι-
 λισμού. Η έκφραση του Baudrillard «το πεπρωμένο του αντικειμένου» δηλώνει
 τήν ακριβώς την αυτονόμηση του πράγματος από το άτομο και την κοινωνία, τη
 τατροπή του σε ομοίωμα του καταναλωτικού «άλλου», σε υποκατάστατο του
 αγματικού αντικειμένου (εκείνου δηλαδή που συνδέεται με τις πραγματικές
 άγκες του ατόμου και της κοινωνίας). Η πράξη, η επιτέλεση, είναι αυτή που θα
 ελευθερώσει το άτομο από αυτά τα καταπιεστικά κοινωνικά σχήματα, από τα
 οιώματα, τα αντίγραφα, τα υποκατάστατα. Και ταυτόχρονα θα απελευθερώσει
 ; δημιουργικές εσωτερικές του δυνάμεις συμβάλλοντας στο να διαμορφωθεί ο
 υτός όχι ως αντίγραφο του λακανικού «άλλου», αλλά ως αυθεντική ύπαρξη που
 ουγκράζεται τις δικές της επιθυμίες, τα βαθύτερά της ψυχόρμητα. Μέσα σε ένα
 τοιο σκεπτικό, η επιτέλεση (performance) γίνεται η λέξη-κλειδί σε όλους τους
 μείς του πολιτισμού μας, των τεχνών και των επιστημών.

Οι μεταμοντέρνοι ιστορικοί στρέφονται, λοιπόν, ενάντια στην αναπαράσταση του
 μβάντος –αμφισβητούν, όπως αναφέραμε, την «ιστορικότητα» του γεγονότος–
 ι στο μύθο που συνεπάγεται η αναπαράσταση αυτή τόσο στο επίπεδο των πη-

γών όσο και σε εκείνο της επιστημονικής κατασκευής του ιστοριογράφου. Εναντιώνονται στο κείμενο, στην κειμενικότητα (textuality). Αυτή την τελευταία την ορίζουν ως την ποιότητα του μη-πραγματικού. Ένα ιστορικό κείμενο εκτοπίζει αποκλείει το πραγματικό γεγονός, το συμβάν. Αυτό που κάνει είναι να μεταφέρει ένα μύθο. Οι προθέσεις των σχολιαστών ενός συμβάντος περιέχονται στο συμβολικό σύστημα «γλώσσα» μετατοπίζοντας το νόημα μέσω της μεταφορικής ιδιότητας του εν λόγω συστήματος. Αυτές τις μετατοπίσεις του νοήματος στο κείμενο, τις εγγενείς σχετικότητες της μεταφοράς και της ερμηνείας, επιχειρεί να διερευνήσει η αποδόμηση. Ο Derrida¹², ο Γάλλος φιλόσοφος με τον οποίο συνδέεται η αποδόμηση, ασχολήθηκε με τον εντοπισμό αντιφάσεων και κενών σε φιλοσοφικές θεωρίες που συλλαμβάνουν τον κόσμο ως πλήρη και συνεκτική ολότητα. Κείμενα φαινομενολόγων και στρουκτουραλιστών φανέρωσαν μετά την «αποδόμησή» τους σημεία αστάθειας που απειλούν-καταλύουν τη συνεκτικότητα του Όλου. Και μαζί με αυτήν καταλύονται οι βεβαιότητες των εισηγητών τους. Έργο, επομένως, του ιστοριογράφου είναι, σύμφωνα με τους μεταμοντέρνους ιστορικούς, η αναίρεση αυτών των βεβαιότητων που παράγουν οι μελετητές των πηγών μέσα από την ορθολογιστική οπτική του εντοπισμού της αντικειμενικής πραγματικότητας, της ιστορικής αλήθειας. Η αποδόμηση προσφέρει μία μέθοδο για τον εντοπισμό των παθολογιών του κειμένου και γενικότερα των αναπαραστάσεων, κάθε δηλαδή συμβολικού συστήματος. Στρέφεται ενάντια στη μεταφυσική της παρουσίας που πριμοδοτείται από τη δυτική φιλοσοφία, από τον Πλάτωνα και τους φιλοσόφους του Διαφωτισμού. Ενδιαφέρεται για την απουσία, το ίχνος, το ενδιαμέσο. Για αυτό που απουσιάζει, αλλά που, μέσω της απουσίας του, περιέχεται στην παρουσία, αποτελεί δομικό της στοιχείο. Μετακινώντας το ειδικό βάρος από την παρουσία στην απουσία καταργεί στην πραγματικότητα τη διαφορά τους, αντικαθιστώντας την με τη διαφορά.

Συνοψίζοντας, παρατηρούμε ότι το κύριο πρόβλημα μπροστά στο οποίο μας θέτει η μεταμοντέρνα ιστοριογραφία είναι αυτό της αμφισβήτησης της δυνατότητας της αντικειμενικής γνώσης, δηλαδή, όπως αναφέρει και ο Hobsbawm¹³, της νομιμότητας της ίδιας της επιστημονικής ερευνητικής διαδικασίας στο πεδίο της Ιστορίας. Αυτό ισχύει για το σύνολο των επιστημών οι οποίες διεκδικούν τη δυνατότητα προσέγγισης του πραγματικού, τη δυνατότητα απάντησης στο «μεγάλο γιατί», μέσω των μεθόδων, εννοιών, εργαλείων και νόμων που προτείνουν. Ακριβώς σε αυτή την οργάνωση και κανονικοποίηση της γνώσης αντιδρά και η μεταμοντέρνα ιστοριογραφία, επιχειρώντας το άνοιγμα μίας νέας επιστημολογικής κατεύθυνσης που μπορεί να πάρει ή ήδη έχει πάρει πολιτικό χαρακτήρα. Ας μείνουμε όμως στα αδύνατα σημεία αυτής της επιστημολογικής κατεύθυνσης. Η ιστοριογραφία έχει ταυτιστεί με την αφήγηση, εξαντλώντας όλο τον προβληματισμό της για τις μεθόδους, τις έννοιες και τα εργαλεία ανακατασκευής του πραγματικού, σε αυτά που

ιδέονται με το κείμενο και τις προσωπικές μαρτυρίες. Αυτά εξάλλου τα προ-
 ρήματα ανέκαθεν απασχολούσαν τους ιστορικούς, όπως και κάθε επιστήμονα. Η
 ασκωμένη από τον επιστήμονα του παρατηρούμενου γεγονότος αποτελεί μία
 ίτερα πολύπλοκη διαδικασία με ευαίσθητα σημεία και περιοχές που είχαν επι-
 ιανθεί από πολύ νωρίς. Αυτό, ωστόσο, δεν αναιρεί τα όσα μέχρι τώρα κατα-
 ήθηκαν από την επιστήμη για τη δυνατότητα αντικειμενικής γνώσης ή ικανο-
 ητικής προσέγγισης του πραγματικού (με ελαχιστοποίηση των σφαλμάτων της
 νητικής διαδικασίας). Η απόλυτη στάση σχετικά με τη ρήξη αναπαράστασης
 . πραγματικού, η άποψη ότι ζούμε στον κόσμο των αντιγράφων και αυτά είναι
 , γνωρίζουμε και όχι την πραγματικότητα, αρνούνται όλο το οικοδόμημα του
 ιτισμού, κάθε νοητικό εγχείρημα του ατόμου για την κατανόηση του περιβάλ-
 τός του και τη βελτίωση των συνθηκών ζωής του. Ορισμένοι από τους επικρι-
 ; του μεταδομισμού υποστηρίζουν ότι η επιστημολογική αυτή κατεύθυνση θα
 ορούσε να θεωρηθεί ένα νέο εργαλείο για τη λογοτεχνία, όχι όμως για άλλους
 μείς του επιστητού. Η καταπολέμηση της επιστήμης με στόχο τον εξοστρακι-
 ό της από τον πολιτισμό του δυτικού ανθρώπου αποτελεί μία ακραία αρνητική
 κση απέναντι σε προβλήματα που προέκυπταν κατά καιρούς. Χαρακτηριστικά ο
 bsbawm αναφέρεται σε ιστορικούς που αποδίδουν την αναβίωση της αφηγηματι-
 ; ιστορίας στην απογοήτευση από τα ντετερμινιστικά, στην ουσία οικονομικά
 ιτέλα ιστορικής ερμηνείας. Εύστοχα ο Hobsbawm παρατηρεί: «Αν και υπήρχαν
 ; ακραίοι οικονομικοί αναγωγιστές κι άλλοι που περιφρονούσαν τους ανθρώπους
 ; τα γεγονότα ως αμελητέες επιφανειακές ρυτιδώσεις πάνω στη *longe durée* της
 icture και της *conjoncture*, τέτοιοι εξτρεμισμοί δεν ήταν κυρίαρχοι ούτε στα
 pales ούτε στους μαρξιστές, οι οποίοι ποτέ τους δεν έπαψαν να ενδιαφέρονται
 ; τα γεγονότα ή την κουλτούρα, και δεν έβλεπαν το εποικοδόμημα να εξαρτάται
 ντοτε και ολοκληρωτικά από τη βάση»¹⁴.

Η υπεράσπιση του ορθολογισμού δεν γίνεται εδώ από τη θέση του θεματοφύ-
 κα των αξιών του δυτικού πολιτισμού. Δεν υπερασπιζόμαστε τον αδιαφοροποίη-
 ορθολογισμό. Αντίθετα, θεωρούμε τον αποϊδεολογικοποιημένο ορθολογισμό ως
 ν πλέον συντηρητική στάση απέναντι στη γνώση, ως τη στάση εκείνη η οποία
 οβάλλει από τη γνωστική διαδικασία κάθε διαφορά που προκύπτει από τη φι-
 σοφική/επιστημολογική οπτική του μελετητή, αλλά και από την οικονομική-
 νωνική και πολιτισμική ταυτότητα του παρατηρούμενου ατόμου στην περίπτω-
 των κοινωνικών επιστημών. Μπορούμε να ισχυρισθούμε ότι η άποψη των με-
 μοντερνιστών σχετικά με την αδιαφοροποίητη ταυτότητα των μεγάλων αφηγή-
 νων είναι απλουστευτική αλλά και πολιτικά επικίνδυνη. Ακόμη και ο ίδιος ο με-
 δομισμός ως εννοιολογικό σύστημα οδηγείται αναπόφευκτα στη χάραξη αυστη-
 ν ορίων και «απόλυτων» θέσεων ως προς αυτό που απαξιωτικά αποκαλεί «με-
 λη αφήγηση», δηλαδή κάθε σχήμα που προκύπτει από την ορθολογική και επι-

στημονική επεξεργασία των δεδομένων ενός προβλήματος. Συγκεντρώνοντας την προσοχή του στο θέμα της εξουσίας, υποτιμά το ρόλο άλλων παραγόντων στο πολιτισμικό και ατομικό γίγνεσθαι. Συνδέοντας τις κοινωνικές θεωρίες –ανεξάρτητα από την ιδεολογική τους αφετηρία– με κυρίαρχα καταπιεστικά εξουσιαστικά σχήματα, αντιπροτείνει τον πλουραλισμό των μικροεξουσιών (collage city¹⁵) που μπορεί να οδηγήσει σε μία θέση του τύπου anything goes. Μία τέτοια αντίληψη για τον κόσμο αποδυναμώνει στην πράξη οιαδήποτε συμμαχία ή συνένωση ομάδων που υφίστανται εκμετάλλευση και καταπίεση, εφόσον εκείνο που μπορεί να καταργήσει αυτή την εκμετάλλευση δεν είναι η συμμαχία, αλλά ο διαρκής, επεκτεινόμενος πολλαπλασιασμός της διαφοράς σε βαθμό τέτοιο που τα όρια συγχέονται και τέλος, καταλύονται. Από την πάλη των τάξεων μεταφερόμαστε στην αναγνώριση της διαφοράς μέσω της κατάργησης των αντιθετικών διπόλων και την αναγνώριση του ενδιαμέσου, μη προσδιορίσιμου διαστήματος, χωρίς ευκρινή όρια και σχήματα που μπορούν να εξελιχθούν σε καταπιεστικούς μηχανισμούς.

Στο πεδίο της Ιστορίας, η πολυφωνία δημιουργεί ένα ενδιαφέρον άνοιγμα στις κρυφές πτυχές της καθημερινότητας του ανθρώπου, των συναισθημάτων, των βιωμάτων του, αλλά από την άλλη πλευρά αδυνατεί να διαχωρίσει τα στοιχεία, γεγονότα και καταστάσεις που διαδραμάτισαν πρωτεύοντα ρόλο στις εξελίξεις και το ιστορικό γίγνεσθαι. Αυτό που το μεταμοντέρνο προτείνει, δηλαδή τη στροφή στην καθημερινότητα, στις πρακτικές και τα βιώματα των ατόμων, μπορούμε να το θεωρήσουμε ως μία απαραίτητη, αλλά όχι «μοναδική» μεθοδολογία για την επαφή μας με το συμβάν.

Σημειώσεις

1. Charles, Sebastien and Lipovetsky, Gilles (2006), *Hypermodern Times*, Cambridge: Polity Press. Jameson, Frederic (1999), *Το μεταμοντέρνο ή η πολιτισμική λογική του ύστερου καπιταλισμού*, μετάφραση Γ. Βάρσου, Αθήνα: Νεφέλη.

2. Κονδύλης, Παναγιώτης (2000). *Η παρακμή του αστικού πολιτισμού: Από τη μοντέρνα στη μεταμοντέρνα εποχή κι από τον φιλελευθερισμό στη μαζική δημοκρατία*, Αθήνα: Θεμέλιο.

3. Ellin, Nan (1999), *Postmodern urbanism*, New York: Princeton Architectural Press. Low, Setha (2004), *Behind the gates. Life, security, and the pursuit of happiness in fortress America*, New York, London: Routledge. Leach, Neil (1999), *The Anaesthetics of Architecture*, Cambridge (Massachusetts), London: The MIT Press. Albrow, Martin (1997). "Travelling beyond local cultures: Socioscapes in a global city" in John Eade (ed.), *Living the Global City: Globalization as a Local Problem*, London: Routledge. Ascher, François (1995), *Métapolis ou l'avenir des villes*, Paris: Odile Jacob. Augé, Marc (1992), *Non-lieux. Introduction à une anthropologie de la surmodernité*, Paris: Seuil. Sennett, Richard (1999), *Η τυραννία της οικειότητας*, μετάφραση Γ. Μερτίκα. Αθήνα, Νεφέλη. Τσουκαλά, Κυριακή (2006), «Δημόσιος χώρος. Όρια και ταυτότητα την περίοδο της παγκοσμιοποίησης» στο *Διαπολιτισμικότητα, παγκοσμιοποίηση και ταυτότητα*, Πρακτικά 7ου Πανελλήνιου Συνεδρίου της Σημειωτικής Εταιρείας. Αθήνα: Gutenberg.

4. Κονδύλης, Παναγιώτης (2000), *Η παρακμή του αστικού πολιτισμού: Από τη μοντέρνα μεταμοντέρνα εποχή κι από τον φιλελευθερισμό στη μαζική δημοκρατία*, Αθήνα: Θεμέλιο.
5. Harland, Richard (1988), *Superstructuralism. The philosophy of Structuralism and Post-structuralism*, London, New York: Routledge.
6. Olgivie, Bertrand (1987), *Lacan. Le sujet*, Paris: Presses Universitaires de France. Σταυραράκης, Γ. (1999), *Ο Λακάν και το πολιτικό*, Αθήνα: Ψυχογιός.
7. Brown G., Callum (2005), *Postmodernism for Historians*, London: Pearson/Longman. Πασσερίδου (1998), *Σπαράγματα του 20ού αιώνα. Η ιστορία ως βιωμένη εμπειρία*, μετάφραση Ο. Ψών-Βασάρ, Ι. Λαλιώτου, Ι. Πεντάζου, Αθήνα: Νεφέλη.
8. Brown G., Callum (2005), *Postmodernism for Historians*, London: Pearson/Longman.
9. Clark, A. Elisabeth (2004), *History, Theory, Text: Historians and the Linguistic Turn*, Cambridge, Harvard University Press.
10. Barthes, Roland (1993), *Mythologies*, London: Vintage.
11. Baudrillard, Jean (1968), *Le système des objets*, Paris: Gallimard. Του ίδιου (1981), *Simulacra Simulation*, translated by Sh. F. Glaser, University of Michigan Press.
12. Ramond, Charles (éd.) (2005), *Derrida: La déconstruction*, Paris: Presses Universitaires de France.
13. Hobsbawm, Eric (1998), *Για την ιστορία*, Αθήνα: Θεμέλιο.
14. Hobsbawm, Eric (1998), *Για την ιστορία*, Αθήνα: Θεμέλιο, σ. 232.
15. Rowe, Colin and Koetter, Fred (2001), *Collage City*. Cambridge Massachusetts, London England: MIT Press.

Ζερικό, Επιστροφή από τη Ρωσία, 1818

Ζερικώ, Τέσσερις μελέτες για μια νεκρή γυναίκα, 1818-1819